

Максакова Р.М.,

к.ю.н., доцент, завідувач кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Класичного приватного університету (м. Запоріжжя)

СПЕЦИФІЧНІ ОЗНАКИ УСТАНОВЧОЇ ВЛАДИ

У статті запропоновано загальне поняття установчої влади, з'ясовано сутність установчої влади та виявлено її специфічні ознаки. Автор наголошує, що специфіка установчої влади (на відміну від інших видів публічної влади) полягає в тому, що правова форма не завжди є передумовою здійснення установчої влади, однак вона завжди є умовою її тривалого стійкого існування.

В статье предлагается общее понятие учредительной власти, определена сущность учредительной власти и выявлены её специфические признаки. Автор обращает внимание, что специфика учредительной власти (в отличие от другие видов публичной власти) состоит в том, что правовая форма не всегда является предварительным условием для осуществления учредительной власти, однако она всегда выступает условием её длительного стабильного существования.

The paper presents the general concept of constituent power, defined the essence of the constituent authorities and identified its specific features. The author notes that the specificity of the constituent power (as opposed to other types of public authority) is that the legal form is not always a prerequisite for the implementation of the constituent power, but it is always the condition of its long-term stable existence.

Постановка проблеми. Відсутність в сучасній науковій літературі єдиних підходів до розуміння сутності поняття установча влада; використання терміну установча влада в законодавстві без надання його визначення, без зазначення суб'єктів та форм реалізації установчої влади – свідчить про потребу в проведенні досліджень у цій сфері та підтверджують актуальність заявленої нами проблематики.

В результаті проведеного нами *аналізу останніх наукових досліджень* в сфері формулювання поняття установчої влади та дослідження способів або форм її реалізації пропонуємо звернути увагу на роботи зарубіжних вчених: С. Авак'яна, М. Єленіна, Ж.–П. Жакке, В. Токарева, О. Шишкіної та українських правознавців: Ю. Бальція, Ю. Барабаша, А. Крусян, М. Мажейко, О. Мучника, М. Савчина, В. Сіренка, М. Теплюка, Г. Чапали, В. Шаповала, О. Ющика. Їх принципові позиції або роздуми були покладені в основу проведеного нами дослідження заявленого питання.

Метою запропонованої нами статті визначено з'ясувати сутність установчої влади на підставі чого виявити її специфічні ознаки.

Виклад основного матеріалу. На наш погляд, в загальному вигляді *установчу владу* можна визначити як *спосіб впливу на поведінку людей через запровадження, установлення, узаконення, утвердження певного суспільного*

стану або порядку речей, в тому числі правового порядку в суспільстві [1, с. 308].

Якщо виходити з цього визначення, то можна сказати, що установча влада проявляється через утворення інститутів суспільства та основних правил (норм) функціонування і взаємодії цих інститутів. Разом з тим, утворення нових інститутів відбувається не лише на підставі існуючих норм права і моралі, а й шляхом революцій, переворотів, збройної боротьби тощо.

Особливий інтерес для дослідження установчої влади, що здійснювалася через революцію, становить досвід організації влади в процесі соціалістичної революції 1917 року. В.І. Ленін у праці “Основні завдання Радянської влади” в 1918 році зазначав, що перемога соціалістичної революції буде забезпечена лише тоді, коли буде *створено новий, радянський тип держави*, що відкриває можливості для трудящих та пригноблених мас прийняти участь у самостійному *будівництві нового суспільства* [2, с. 376]. Для створення такої держави треба вирішити ряд завдань. На думку В.І. Леніна, перше завдання будь-якої партії майбутнього – *запевнити більшість народу у правильності (доцільності) її програми і тактики*. Другим завданням є *завоювання політичної влади і придушення опору експлуататорів*. Третє завдання – *організувати управління Росією*. Для кінцевої перемоги соціалізму, зазначав він, з одного боку необхідне *практичне втілення в життя масою трудящих лозунгів Радянської влади, що є єдиною умовою визволення країни від імперіалістичних хижаків*; а з іншого боку, *практичне втілення у життя цих лозунгів має відбуватися на основі методів і законів Радянської влади* [2].

З цього випливає, що установча влада, яка здійснюється не на правовій, а на силовій основі, зокрема, у революційний спосіб, спрямовується на створення нового типу держави і суспільства, завоювання для цього політичної влади та прихильності більшості населення і організацію нового управління, здійснення народом основних принципів, встановлених провідною політичною силою, яка здійснила революцію на підставі встановлених цією політичною силою законів. Іншими словами, здійснення установчої влади не у правовий спосіб на першому етапі передбачає таке, що спирається не на право, а на силу, проголошення певного політичного рішення, *легітимацію* встановленого вказаним рішенням режиму, і як завершальний етап – *закріплення проголошеного режиму в конституційно-правових актах, тобто легалізацію установчої влади, набуття нею юридичної форми*.

Таким чином, можна сказати, що правова форма не завжди є *передумовою* здійснення установчої влади, однак вона завжди є *умовою* її тривалого стійкого існування як *виду* публічної влади. В цьому полягає *специфіка установчої* влади, оскільки для публічної влади взагалі її здійснення у правовій формі є суттєвою ознакою. Усі види публічної влади (законодавча, урядова, судова тощо), крім установчої, передбачають їх здійснення від самого початку виключно на правовій основі.

Перше, що уособлює певний вид публічної влади є її *суб'єкт*.

Як правило, суб'єктом установчої влади виступають народ, вищі органи державної влади, інші суб'єкти, визначені в конституції держави, або політичні партії, громадські рухи, революційні комітети, суспільні класи, озброєні групи населення тощо, за умови, що вони політично домінують у суспільстві, а також реально здатні, хоча б на певний час, підкорити суспільство своїм владним рішенням і контролювати та забезпечувати їх виконання. Ведучи мову про різноманітність суб'єктів установчої влади, можна навести як приклад події 1990–1992 років (утворення нових держав з числа союзних республік СРСР). Суб'єктами установчої влади виступали керівні органи відповідних республік і лише як результат їх вольового рішення та впливу на суспільну думку було проведено низку республіканських референдумів на підтримку проголошення незалежності союзних республік, учасниками яких був народ. Звертаємо увагу, що народ мав статус учасників, а не ініціаторів цих референдумів.

Визначальним суб'єктом установчої влади згідно з теорією установчої влади визнається народ. Традиційно “народ” в аспекті здійснення установчої влади розуміють як усіх індивідів, об'єднаних єдиним громадянством. Та, як правило, реально здійснює установчу владу не народ у складі всіх громадян даної держави, а лише частина з них.

У цьому зв'язку можна відзначити, що відомий російський сатирик М. Є. Салтиков-Щедрін, досліджуючи політичну історію Росії, поділяв народ на дві категорії: “історичний” та “демократичний” народ [3, с. 153]. Якщо виходити з такого поділу, то суб'єктом установчої влади виявляється завжди “демократичний” народ, навіть якщо він становить меншість громадян країни.

П.О. Астафічев, солідаризуючись з точкою зору О.Е. Кутафіна та Б.С. Ебзеєва, розглядає народ у конституційно–правовому розумінні як сукупність громадян певної держави, які мають політичну правоздатність [4, с. 53, 54]. Саме цей суб'єкт конституційних правовідносин є конституційним законодавцем (за визначенням Б.С. Ебзеєва) [5], носієм суверенітету та єдиним джерелом влади.

У нашому дослідженні народ як суб'єкт установчої влади інтерпретується в тому значенні, на яке вказує Дж. Сарторі, а саме: народ – це більша частина, виражена принципом *абсолютної більшості*, або народ – це більша частина, виражена принципом *обмеженої більшості*; тобто народ у значенні суб'єкта, що здатний приймати рішення.

Друге, без чого неможливо уявити установчу владу, є її *об'єкт*, на якого здійснює свій владний вплив суб'єкт установчої влади. В якості такого об'єкта виступає *населення* території держави або її частини, на яку поширюється влада вказаного суб'єкта. У цьому сенсі суб'єкт виступає як *суверенний* щодо даного населення, він має верховенство, реально панує на даній території, спираючись на відповідну силу (політичну, економічну, воєнну тощо). Суверенний – у тому його розумінні, як пропонує В. Іванов,

а саме, суб'єкт, який приймає рішення про надзвичайний стан і до компетенції якого належить випадок, для якого не передбачена жодна компетенція; який встановлює норми і має повноваження змінювати і порушувати їх.

З цього випливає *третє*, без чого неможливо уявити установчу владу, а саме – *відношення панування–підкорення* суверенним суб'єктом населення на території держави або її частини. Фактичний суверенітет у цьому випадку означає претензію владарюючого суб'єкта на незалежність, самостійність у зовнішніх і внутрішніх справах і територіальне верховенство, яку визнають інші суб'єкти з такими ж претензіями, та наявність влади, що її підтримує населення, яка контролює заявлену територію і ефективно управляє нею. Дана претензія виражається також у проголошенні формального суверенітету і дає змогу досягти його офіційного визнання; вона зрештою дає певний ступінь автономії, тобто обмеженої незалежності, самостійності і верховенства.

Слід сказати, що закладення основ конституційного ладу в кожній країні має свою специфіку. Нагадаємо, для прикладу, історію утворення автономій на території Російської Федерації. Події Лютневої революції 1917 року стосовно реорганізації Російської імперії спочатку в Російську республіку, а згодом у Російську Радянську Федеративну Соціалістичну Республіку (далі – РРФСР) відбувалися на історично закладеному пріоритеті влади Російської імперії. А відтак утворення нової держави (РРФСР) відбувалося на засадах традиційно встановленого відношення панування–підкорення. Внутрішньофедеративні відносини будувалися на основі законів, що видавалися РРФСР і впливали з Конституції Федерації. Автономії в абсолютній більшості своїй з'являлися в результаті видання вищими органами влади РРФСР законів про їх утворення. Тим самим одночасно вирішувалося питання не тільки про утворення тієї чи іншої автономії, а й про включення її до складу РРФСР. Отже, пріоритетним принципом утворення РРФСР був не договірний, а імперативний метод впливу владарюючого суб'єкта. Виняток становила Автономна Башкірська Радянська Республіка, що стала першим національним суб'єктом РФ, створеним на основі договору центральної влади з регіональною (Договір Радянської влади з Башкірським урядом про утворення Автономної Башкірської Радянської Республіки підписаний 20 березня 1919 року). Прийнято вважати, що саме цей договір заклав основи розвитку Росії як федеративної держави щодо здійснення договірних відносин центральної влади з регіонами [6].

Таким чином, відношення панування суверенного суб'єкта (в даному випадку керівних органів Російської Федерації) справило вплив на відповідне утворення підлеглими суб'єктами своїх владних інститутів в межах того обсягу повноважень, який визначив володарюючий суб'єкт (РФ).

Стосовно фактичного суверенітету і його офіційного визнання в аспекті установчої влади можна вказати на такі самопроголошені території

як Абхазія, Південна Осетія, Нагірно-Карабахська Республіка, Придністров'я. Це офіційно не визнані, проте фактично суверенні держави, які на початку 90-х років в результаті озброєних етнополітичних конфліктів у Грузії, Азербайджані та Молдові вийшли зі складу своїх “малих метрополій” [7]. Як зазначає голова Ради середземноморсько-чорноморських проблем Інституту Європи РАН А. Язькова, збройні конфлікти на території цих держав були зупинені російськими миротворчими підрозділами, які об'єктивно сприяли утвердженню на цих територіях сепаратистських режимів і правового оформлення ними досягнутої *де-факто* незалежності. Офіційно не визнані самопроголошені території з метою взаємної підтримки, відновлення економіки в умовах фактичної ізоляції від зовнішнього світу та прискорення процесу визнання їх державних утворень міжнародною спільнотою створили в 1992 році Союз невизнаних держав (СНД-2) [8; 9]. Незважаючи на існування проблеми повного або часткового міжнародного невизнання самопроголошених територій, установча влада в них реалізована як дійсна публічна влада, оскільки вона була легітимізована населенням вказаних територій.

Зокрема, Придністровська Молдавська Республіка (ПМР), яка існує вже більше 20-ти років на території Молдови, вважається невизнаною державою (мається на увазі невизнання її з боку міжнародної спільноти). Причиною для самопроголошення нової держави став етнічний конфлікт, який був викликаний внутрішньополітичними процесами в СРСР та Молдавській РСР. Як результат проведених на території ПМР референдумів (що проходили в період з грудня 1989 року до листопада 1990 року) [10], стало проголошення на II Надзвичайному З'їзді депутатів усіх рівнів Придністров'я, що відбувся 2 вересня 1990 року, Придністровської Молдавської Радянської Соціалістичної Республіки у складі СРСР (з її виходом зі складу Молдавської РСР). З боку центральної влади СРСР це рішення було визнано таким, що не має юридичної сили, про що зазначалося в п. 4 Указу Президента СРСР від 22 грудня 1990 року № УП-1215 “Про заходи щодо нормалізації становища в РСР Молдова” [11]. Однак, незважаючи на нього, міжнаціональне протистояння в Молдовській РСР не припинилося, самопроголошена республіка продовжувала відстоювати політику незалежності спочатку у складі СРСР, а пізніше – як самостійної держави. Так, 25 серпня 1991 року Верховна Рада ПМР прийняла Декларацію про незалежність Придністровської Молдавської Республіки, яка з моменту її прийняття набула сили Конституційного Закону [12]. 5 листопада 1991 року, у зв'язку з припиненням Союзу РСР, Придністровська Молдавська РСР була перейменована в Придністровську Молдавську Республіку [13]. А 1 грудня 1991 року відбувся референдум щодо незалежності ПМР. У референдумі взяли участь 78 % виборців, з яких “за” винесене на обговорення питання проголосували 97,7 % учасників референдуму [14].

Наслідком проведеного референдуму став курс керівництва ПМР на встановлення, утвердження та зміцнення основ конституційного ладу в країні. Однак для міжнародної спільноти вказаний акт установчої влади населення республіки не став достатньою підставою для визнання її як самостійної держави. Продовжуючи політику на отримання міжнародного визнання та утвердження суверенітету ПМР, 17 вересня 2006 року на території ПМР відбувся ще один референдум, учасники якого (97,1 % громадян, що прийняли участь у голосуванні) знову підтримали незалежність ПМР та подальше вільне входження її до складу Російської Федерації. Проте керівництво США, Молдови, Румунії, України, ОБСЄ, Європейського союзу та деяких інших міжнародних організацій визнали вказаний референдум незаконним і недемократичним [15; 16].

Отже, незважаючи на численні спроби населення та керівництва ПМР отримати міжнародне визнання, на сьогодні вона залишається невизнаною державою. Однак це не виключає існування та реалізації установчої влади на її території, існування формального суверенітету і визнання встановленої на території республіки влади її населенням.

Як свідчить практичний досвід, невизнані території можуть досить довго існувати без здійснення процедури офіційної легітимації. Зокрема, Турецька Республіка Північного Кіпру проголосила свою незалежність лише у 1987 році, хоча де-факто існувала з 1974 року [9].

На відміну від Абхазії, Південної Осетії, Нагірно-Карабахської Республіки і Придністров'я, деякі самопроголошені території, окрім легітимації, здобули і офіційне міжнародне визнання. Наприклад, Республіка Сербська, створена в Боснії-Герцеговині, яка входила в перелік невизнаних держав, визнана законним державним утворенням в результаті Дейтонських угод, погоджених на військовій базі США в Дейтоні 21 листопада 1995 року та підписаних у Парижі 14 грудня 1995 року [17], після чого вона вийшла зі складу СНД-2. Дейтонські угоди стали актом установчої влади і заклали основи конституційного ладу Боснії і Герцеговини. Документ передбачав, що держава Боснія і Герцеговина має складатися з двох частин – Федерації Боснії і Герцеговини та Республіки Сербської, а також визначав систему органів влади в утворених автономіях. У такий спосіб було юридично зафіксовано фактично встановлені та існуючі суспільні відносини в Боснії і Герцеговини та Республіки Сербській.

Таким чином, саме через відношення панування-підкорення суб'єкт установчої влади запроваджує, установлює та утверджує необхідні для його панування владні інститути, а також норми функціонування цих інститутів, тобто установлює *фактичну конституцію*. Разом з тим, установча влада неможлива як *дійсна* публічна влада без *згоди* населення слугувати об'єктом у цьому відношенні панування-підкорення, без *правового* визнання і вираження політичного суверенітету суб'єкта влади як юридичного суверенітету, тобто в якості зафіксованої в законі вищої влади органів держави, врегульованої правом, що владарює у правовій

формі. Це означає *легітимацію* даного відношення, а отже узаконення нового суспільного порядку. Останнє відбувається в новітній історії шляхом ухвалення нової або зміни чинної конституції, або інших актів установчої влади, що мають найвищу юридичну силу, тобто актів конституційного рівня.

У зв'язку з цим можна зазначити, що група російських науковців на чолі з С. Г. Кара-Мурзою, досліджуючи сутність сучасних революцій, відзначають, що здійснення державної влади базується на відносинах *панування*. Під ним слід розуміти такий стан суспільства, коли накази влади досягають підкорення підданих або громадян. Цей стан не може бути забезпечений лише засобами *примусу* (в тому числі за допомогою насильства), для цього має бути *віра* в законність влади. Н. Макіавеллі – політик Відродження (XV – XVI століття), який заклав основи нового вчення про державу, першим із теоретиків держави заявив, що влада тримається на силі і згоді. Держава повинна постійно вести особливу роботу щодо завоювання та утримання *згоди* громадян. Механізм влади – не лише примушування, а й *переконання*. Оволодіти власністю, як економічною основою влади, недостатньо – панування власників тим самим автоматично не гарантується і стабільна влада не забезпечується. Умовою стійкості (тривалості) влади є її *легітимність*. Це не те ж саме, що *законність* (легальність) влади, тобто формальна відповідність законам країни. Формально законна влада ще має придбати легітимність, забезпечити свою легітимацію, тобто “перетворення влади в *авторитет*”. Має бути впевненість суспільства в тому, що дана влада діє для блага народу та забезпечує *рятування країни*, що ця влада зберігає головні її цінності. Таку владу поважають (розумом), а багато хто і любить (серцем), хоча за всякої влади у кожній окремій людині є підстави для невдоволення та образ.

Будь-яка законна влада, втрачаючи авторитет, втрачає свою легітимність і стає безсилою. Якщо на політичній арені існує конкурент, то він цю законну, але безсилу владу, усуває без особливих зусиль. Так сталося в лютому 1917 року з монархією, так само сталося в жовтні 1917 року з Тимчасовим урядом. Нікого тоді не турбувало питання законності його формування – бо він не завоював авторитет і не набув легітимності [18].

Нарешті, установча влада не є якимось самодостатнім відношенням, вона призначена для створення необхідних організаційних і конституційно-правових *передумов функціонування публічної влади* в даному суспільстві. На підставі актів установчої влади створюються так звані установлені влади і нормативно регулюється порядок їх функціонування та взаємовідносин, і таким чином реалізується фактична та юридична конституція.

Можна водночас звернути увагу, що не завжди наявність актів установчої влади (рішення референдуму, конституції держави) є достатньою правовою передумовою для реального здійснення установчої

влади на певній території та подальшого утворення і належного функціонування на ній публічної влади. Суб'єкт, який здійснює фактичну, а не “умовну” установчу владу, має бути достатньо впливовим і політично домінуючим на відповідній території.

Візьмемо, наприклад, досвід проголошення незалежності та здійснення установчої влади в Чечні. В середині 1980-х років, після початку так званої “перебудови”, в деяких регіонах СРСР, в т.ч. Чечено-Інгушетії, активізувалися націоналістичні рухи. Як відомо, в цей період Чечено-Інгушська АРСР (далі – ЧІ АРСР) перебувала у складі РСФСР. В листопаді 1990 року у м. Грозному пройшов Перший Чеченський Національний З'їзд (далі – ЧНЗ), де було обрано Виконком Загальнонаціонального конгресу чеченського народу (далі – ЗКЧН). ЗКЧН мав на меті вихід Чечні не лише із складу РСФСР, а й зі складу СРСР. Між ЗКЧН та офіційною владою ЧІ АРСР виник конфлікт, наслідком якого стало прийняття Верховною Радою ЧІ АРСР під впливом ЧНЗ Декларації про державний суверенітет Чечено-Інгушської Республіки від 27 листопада 1990 року. Пізніше 8 червня 1991 року ЗКЧН оголосив про припинення діяльності Верховної Ради ЧІ АРСР та проголошення незалежної Чеченської Республіки Ночхи-чо [19]. Відтак у республіці фактично склалося двовладдя. З одного боку, згідно з статутом ООН Чечня стала незалежною відповідно до принципу права народів на самовизначення та прийняла в 1992 році нову Конституцію, якою оголосила себе незалежною державою.

Проте, з іншого боку, Російська Федерація вважала її своєю складовою частиною і не визнавала суверенітет Чечні. Навіть попри те, що Чечня не брала участі у підписанні Федеративного Договору 31 березня 1992 року і на її території не проводився референдум щодо прийняття Конституції РФ 1993 року, в Конституцію РФ було включено норми про те, що Чеченська Республіка є частиною РФ. Такі дії керівництва РФ з правової точки зору є нонсенсом, як зазначає російський правознавець А.В. Шорніков [20]. Це протистояння влади Чечні та РФ заклало основи для першої чеченської війни, у підсумку якої 31 серпня 1996 року були підписані мирні угоди, на підставі яких російські збройні сили було виведено з Чечні, а республіка де-факто стала незалежною, проте невизнаною державою. Однак друга чеченська війна підтвердила владний пріоритет і домінування Російської Федерації, наслідком чого стало прийняття 17 грудня 2001 року Федерального конституційного закону “Про порядок прийняття в Російську Федерацію і утворення в її складі нового суб'єкта Російської Федерації” (№ 6-ФКЗ), а в 2003 році – нової Конституції республіки Чечня, за якою Чечня проголошувалася суб'єктом РФ.

Здійснюючи теоретико-методологічний аналіз уроків становлення нових незалежних держав, П.І. Надолішній визначає причину конфлікту між Чечнею та Російською Федерацією [21, с. 102–103]. З одного боку, пише автор, населення Чечні було незадоволене соціально-економічним розвитком країни, а також залученням корінних народів Чечні лише до

сфер матеріального виробництва (де були задіяні більшість чеченців та інгушів), при тому, що у сфері державного управління домінували некорінні народи, насамперед, росіяни, де їх частка вдвічі перевищувала частку населення Чечні. Вирішення цієї проблеми вони вважали можливим за умови отримання незалежності. Водночас керівництво РФ було зацікавлене у владі над територією, унікальною за якістю родовищ нафти, інших ресурсів, а також робочих рук. Як виявилось, переміг інтерес РФ щодо Чечні. Цей інтерес був забезпечений не лише авторитетом і міццю РФ, а також згаданими актами установчого характеру, що слугували організаційно-правовими передумовами впровадження нового публічно-владного управління в Чечні, а ще й примусовою силою держави (цією примусовою силою в даному разі стали військові формування РФ).

Досвід чечено-російського конфлікту і завершального оформлення на території Чечні установчої влади свідчить про існування не тільки такої сутнісної ознаки установчої влади, як наявність впливу політично домінуючого суспільного суб'єкта на впровадження на певній території встановлених ним публічно-владних відносин, а й про таку ознаку як *обов'язкова наявність у вказаного суб'єкта певного інтересу, внаслідок реалізації якого приймаються рішення, що мають реальну силу впливу на об'єкт установчої влади і забезпечуються авторитетом суб'єкта установчої влади або силою держави.*

Висновки. Таким чином, до суттєвих ознак установчої влади належать: 1) наявність специфічного суб'єкта, а саме, політично домінуючого суб'єкта на території держави або її частини; 2) соціальний статус даного суб'єкта як суверена щодо населення певної території; 3) інтерес даного суб'єкта змінити фактичну та юридичну конституцію і установити інший суспільний порядок; 4) обов'язкова легітимація рішень суб'єкта установчої влади; 5) ухвалення або зміни тих юридичних актів, які є основою (організаційними та конституційно-правовими передумовами) для функціонування публічної влади на відповідній території.

Використані джерела:

1. Максакова Р.М. Установча влада як особливий вид публічної влади: новий погляд на традиційну концепцію установчої влади / Р.М. Максакова // Публічне право.– № 3.– 2012.– с. 307–314.
2. Ленин В.И. Очередные задачи Советской власти / Классики теории государственного управления: управленческие идеи в России / Факультет государственного управления МГУ им. М.В. Ломоносова; Редкол.: А.В. Сурин (председатель), Ю.Ю. Петрунин (отв.ред.) и др. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2008.– с. 375–396.
3. Бабкин В.Д., Селиванов В.Н. Народ и власть. Опыт системного исследования воззрений М.Е. Салтыкова-Щедрина. Научное издание. «Манускрипт».– К.– 1996.– 448 с.
4. Астафичев П.А. Народное представительство в современной России: проблемы теории и правового регулирования: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.02 / Астафичев Павел Александрович . – М., 2006. – 498 с.

5. Эбзеев Б.С. Толкование Конституции Конституционным судом Российской Федерации: теоретические и практические проблемы / Б.С. Эбзеев // Государство и право.– 1998.– № 5.– С. 6.
6. Ярмуллин А. Первый опыт договорных отношений // Республика Башкортостан.– № 49. – 2009 // Сайт республиканской общественно–политической газеты «Республика Башкортостан» [Электронный ресурс].– Режим доступа: <http://www.agidel.ru/?param1=14667&tab=2>
7. Язькова А. «Болевые точки» постсоветского пространства // Политический журнал.– № 4(7). – 09 февраля.– 2004 [Электронный ресурс].– Режим доступа: <http://www.politjournal.ru/index.php?action=Articles&dirid=40&tek=549&issue=16>
8. Гамова С. Союз непризнанных государств// Сегодня.– № 263.– 24 ноября.– 2000 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://seven-days.ru/w3s.nsf/Archive/2000_263_polit_text_gamova1.html
9. Сергеев И., Березинцева О. Союз непризнанных государств провел конференцию в Тирасполе // Коммерсантъ.– № 220 (2105).– 23 ноября.– 2000 [Электронный ресурс].– Режим доступа: <http://www.kommersant.ru/doc/163964>
10. Приднестровье: шесть шагов к демократии. К вопросу о демократических традициях в ПМР. / Информационное агентство «Ольвия–пресс» [Электронный ресурс].– Режим доступа: <http://www.olvia.idknet.com/ol20-04-06.htm>
11. О мерах по нормализации обстановки в ССР Молдова. Указ Президента СССР от 22 декабря 1990 года № УП–1215 [Электронный ресурс].– Режим доступа: http://www.lawmix.ru/docs_ccsr.php?id=594
12. Декларация о независимости Приднестровской Молдавской Республики. Принята Верховным Советом Приднестровской Молдавской Республики 25.08.1991 // Официальный сайт МИД Придністров'я [Электронный ресурс].– Режим доступа: <http://mfa-pmr.org/index.php?newsid=230>
13. Приднестровская Молдавская Республика. // Википедия. Свободная энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%BD%D0%B5%D1%81%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%9C%D0%BE%D0%BB%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%A0%D0%B5%D1%81%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0
14. Приднестровье: шесть шагов к демократии. К вопросу о демократических традициях в ПМР. / Информационное агентство «Ольвия–пресс» [Электронный ресурс].– Режим доступа: <http://www.olvia.idknet.com/ol20-04-06.htm>
15. Министр юстиции ПМР: Референдум, проведенный 5 лет назад, определил генеральный курс развития правовой системы республики.– 16.09.2011 // Официальный сайт МИД Придністров'я [Электронный ресурс].– Режим доступа: <http://mfa-pmr.org/index.php?newsid=1270>
16. Референдум о независимости Приднестровской Молдавской Республики 2006 года. Википедия: свободная энциклопедия [Электронный ресурс].– Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>
17. Общее рамочное соглашение о мире в Боснии и Герцеговине. Утвержденное на пятидесятой сессии Генеральной Ассамблеи ООН. Подписанное 21 ноября 1995 года // Официальный сайт Организации Объединенных Наций [Электронный ресурс].– Режим доступа: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/380/73/IMG/N9538073.pdf?OpenElement>
18. Кара–Мурза С.Г., Телегин С.А., Александров А.А., Мурашкин М. А. Экспорт революций: Ющенко, Саакашвили.– 2005 [Электронный ресурс].– Режим доступа: <http://www.kara-murza.ru/books/export/Chapter001.htm>

19. Музаев Т. Чеченская Республика Ичкерия: общий обзор.// Сайт Международного института гуманитарно–политических исследований [Электронный ресурс].– Режим доступа: http://www.igpi.ru/monitoring/1047645476/oct_97/chechen.html
20. Шорников А.В. Распад Российской Федерации как результат действия партийно–комсомольско–хозяйственных кланов [Электронный ресурс].– Режим доступа: <http://otchestvo.ucoz.ru/publ/77-1-0-299>
21. Надолишній П.І. Розбудова нової системи врядування в Україні: етнонаціональний аспект. (Теоретико–методологічний аналіз): Монографія / П.І. Надолишній. – К.; Одеса: Вид–во УАДУ; Астропринт, 1999.– 304 с.

Рецензент: к.ю.н., доцент Приходько Х.В.

УДК:342.728

Росіхіна В.Ю.,

старший викладач кафедри муніципального права
Академії муніципального управління

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ І ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЯК ІНСТРУМЕНТІВ ГАРАНТУВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ГРОМАДЯН НА СВОБОДУ ОБ'ЄДНАННЯ В ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ТА ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ

У статті висвітлюються актуальні проблеми запровадження принципів правової держави і верховенства права як інструментів гарантування реалізації конституційного права громадян України на свободу об'єднання в політичні партії та громадські організації з позицій доктрини правового реалізму.

В статье освещаются актуальные проблемы введения принципов правового государства и верховенства права как инструментов гарантирования реализации конституционного права граждан Украины на свободу объединения в политические партии и общественные организации с позиции доктрины правового реализма.

The article highlights the current problems of the rule of law implementation and the supremacy of law as instruments to ensure implementation of the constitutional right of citizens of Ukraine to freedom of association in political parties and public organizations from the standpoint of the doctrine of legal realism.

Постановка проблеми. Важливим конституційним правом громадян України, безпосередньо пов'язаним з їх участю в управлінні державними справами, є закріплене в ст. 36 Конституції України право на свободу об'єднання в політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. Зазначене право виступає юридичною основою для створення і діяльності відповідних об'єднань громадян, їх подальшої конституціоналізації та законодавчої інституціоналізації в Україні, а також є одним з політичних прав, що входить в конституційно-правовий статус громадянина. Закономірно, що